

עלון
דו שבועי

חפשו
אותנו
בפייסבוק
"ענג שבת"

ענג שבת

פרשת דברים - ואתחנן

יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים

לעילוי נשמת מנחם יונגשטיין ז"ל יהי זכרו ברוך!

ז' באב ה'תשפ"ה

(01.08.2025)

עלון מס' 20 (1387)
(שנה שלושית ותשע)

הרצון

משה רבינו מוכיח את עם ישראל לפני פטירתו, ומתייחס גם לחטא המרגלים שהוציאו את דיבת הארץ, וכך מאשים: "ולא אבינתם לעלות ותמרו את פי ה' אלוהיכם" (א כו).

שאל הרבי מגור בעל ה'בית ישראל' זצ"ל הרי בני ישראל נתנו סיבה להתנהגותם, כמו שכתוב: "אנה אנחנו עולים, אחינו המסו את לבבנו עם גדול ורם ממנו. ערים גדולות ובצורות בשמיים וגם בני ענקים ראינו שם". (א, כח) מה א"כ הם אשמים שנפל בהם הפחד? מדוע משה רבינו מוכיחם על כך?

אין זאת אלא שמשה רבינו עמד על שורש העניין ולכן האשימם ב'ולא אבינתם'!

טענתו של משה רבינו הייתה: "אילו היה בכם רצון לעלות, הייתם מנסים לכל הפחות לעלות, ואזי בסופו של דבר הייתם מצליחים. אלא ש'לא אבינתם לעלות, ותמרו את פי ה' אלוהיכם'".

הוסיף ה'בית ישראל' וסיפר על קבוצה מחסידיו של הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע אשר נסעו יחדיו בדרך. פתאום נתקעה העגלה במעלה ההר בלי יכולת לזוז. ביקש העגלון הנכרי שיעזרו לו להזיז ולדחוף אותה. לאחר שלא הצליחו להזיזה, עמדו והתנצלו בפני העגלון, על שאין ביכולתם לעזור לו יותר. גער בהם העגלון ואמר, "אלמלי חפצתם, הייתם יכולים". אמר להם הרבי ר' זושא, שיקחו מגערתו של העגלון מוסר בעבודת ה'. כל יהודי, בכל מצב שהוא, אם יש בו רצון והשתוקקות אמיתית לדבר טוב, אין שום כוח בעולם המסוגל לעצור בעדו- אין דבר העומד בפני הרצון!

יש לאדם את כל העוצמה הדרושה כדי לפרוץ את כל המחסומים, ולעבור על פני כל המכשולים שנערמו בדרך. עליו רק לרצות ואזי הוא יגיע וינצח. כי למי הקב"ה משיבע? "לכל חי רצון" - למי שמגלה רצון והשתוקקות. איך באמת בני ישראל איבדו לפתע את הרצון להכנס לארץ? איך הם נפלו עד שמשה האשימם ב- "ולא אבינתם"?

הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זצ"ל, בספרו "נועם אלימלך" שואל על מה שאומר הכתוב: "ובדבר הזה אינכם מאמינים", שהיה למשה רבינו לשאול "מדוע אינכם מאמינים"? כי הרי בכל מקום שנאמר: "זה", הכוונה שמראים באצבע על דבר שעומד מולנו, איזה דבר הראה משה רבינו לעם בעת ההיא? לדוגמא: "זה קלי ואנווהו" - מלמד שהייתה התגלות שכינה, וכל אחד הראה באצבעו עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה הנביא יחזקאל. ומשיב, שמשה רבינו אמר באותה שעה לעם ישראל, ממה אתם פוחדים? זכרו את מכות מצרים, ואת מפתלם, אולם דבריו לא נשמעו! כי כדי להיזכר, צריכים להפעיל את המוח, וכעת מהפחד הוא לא פעל.

משה מוסיף: "ובמדבר אשר ראית, אשר נשאך ה' אלוהיך כאשר ישא איש את בנו. בכל הדרך אשר הלכתם עד בואכם אל המקום הזה" - אך באותה שעה לא נזכרו במה שהיה.

המשיך משה ואמר: "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוהיכם, ההולך לפניכם באש לילה ובענן יומם" - גם אם אתם לא זוכרים מה שהיה ולא מפעילים את השכל, אבל תשאו עיניים: הרי עמוד האש מולכם! "ובדבר הזה - אינכם מאמינים בה' אלוהיכם" - הנה האש היוקדת, היוכלו הנפילים להתמודד מולה? אז מה הפחד?

אולם גם זה לא עזר. כי אדם מבוהל הוא אדם מאובן. נעול, סגור, ומושבת על ידי הפחד. בשעה כזו ההיגיון מתנפץ והטעוניהם הם לשווא. מי שיודע זאת, ומנצל זאת במלואו, הוא היצר הרע. הוא מכיר את כל נקודות התורפה, את כל החולשות, וכך מפיל את האדם. עד שהוא מאבד את הרצון שהיה לו.

בימים אלו עלינו לגלות את רצוננו לראות את מלכנו בשוב ה' ציון. ואזי נזכה לראות בבנין בית תפארתינו.

הרב שמואל רבינוביץ, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים

מועדי השבת דברים

ער"ש מוצ"ש

י-ם	19.00	20.15
ת"א	19.15	20.17
חיפה	19.08	20.18
ב"ש	19.17	20.16
אילת	19.10	20.14

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת דברים - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.14 - 4.20
זמן הנחת תפילין	5.07 - 5.11
הנץ החמה(מישור)	5.57 - 6.01
הנץ החמה(הנראה)	6.02 - 6.06
ס"ז ק"ש מג"א	8.30 - 8.33
ס"ז ק"ש הגר"א	9.21 - 9.22
חצות היום	12.47 - 12.46
מנחה גדולה	13.22 - 13.21
שקיעת החמה	19.37 - 19.31
צאת הכוכבים ב'	20.27 - 20.21

דף יומי: עבודה זרה מה - נא

מועדי השבת ואתחנן

ער"ש מוצ"ש

י-ם	18.54	20.08
ת"א	19.09	20.10
חיפה	19.02	20.11
ב"ש	19.11	20.09
אילת	19.04	20.07

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת ואתחנן - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.21 - 4.26
זמן הנחת תפילין	5.12 - 5.16
הנץ החמה(מישור)	6.02 - 6.06
הנץ החמה(הנראה)	6.07 - 6.10
ס"ז ק"ש מג"א	8.33 - 8.36
ס"ז ק"ש הגר"א	9.23 - 9.24
חצות היום	12.46 - 12.45
מנחה גדולה	13.21 - 13.19
שקיעת החמה	19.30 - 19.24
צאת הכוכבים ב'	20.20 - 20.14

דף יומי: עבודה זרה נב - נח

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' פאת השולחן 8, תל-אביב
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

העלון מוקדש לזכר ולע"נ

מרת גיטה גרינברג ע"ה, בת ר' שמעון שו"ב ז"ל,

נפטרה ב- י"ג מנחם אב תשנ"ו. יהי זכרה ברוך!

דיני השבוע ומנהגיו

שבת חזון פרשת דברים

ההפטרה: "חזון ישעיהו" (ישעיהו א, א).

אומרים אב הרחמים.

במנחה אין אומרים "צדקתך" (שולחן ערוך תקנט, א). ואין אומרים פרקי אבות.

שבת חזון

אף שערב תשעה באב חל בשבת, נוהגים בתפילות שבת ובסעודותיה כבכל שבת, שאין אבלות בפרהסיא בשבת. מסיבה זו היו שערערו על מנהג קהילות, שנהגו לשיר 'לכה דודי' בלחן של 'אלי ציון ועריה'. הנוהגים כן אף אינם משנים בקריאת התורה בפסוק 'איכה אשא לבדי' (דברים א, יב) לטעמי מגילת איכה. בשחרית אומרים האשכנזים 'אב הרחמים'. מקדימים להתפלל תפילת מנחה, כדי שתהא שהות לסיים את סעודה שלישית לפני שקיעת החמה.

ערב תשעה באב

מקדימים להתפלל תפילת מנחה לפני הסעודה המפסקת. אין אומרים "צדקתך".

תשעה באב

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקנ"ג סעיף ב) נפסק "תשעה באב לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלים אלא מבעוד יום, ובין השמשות שלו אסור כיום הכיפורים".

תשעה באב

התענית - צום תשעה באב מתחיל משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים למחרת.

מועדי הצום	כניסת הצום	חצות היום	סיום הצום
ירושלים	19:39	12:45	20:03
תל-אביב	19:37	12:47	20:06
חיפה	19:40	12:46	20:06
באר שבע	19:38	12:47	20:04
אילת	19:32	12:46	20:00
טבריה	19:38	12:44	20:04
צפת	19:41	12:44	20:05

בתשעה באב חלים חמישה סוגי איסורים: אסור לאכול ולשתות, לקיים יחסי אישות, להתרחץ רחיצה של הנאה, לסוך את הגוף בשמן ולנעול "סנדל" מעור. המחמירים נוהגים לישון בלילה על מזרן המונח הרצפה ולא לשתב על כסאות עד חצות היום. נוהגים גם שלא ללמוד תורה, משום שלימודה משמח, למעט קטעים מסוימים העוסקים בקינות ובחורבן הבית. מן העניין להביא מה שכתב בספר סדר היום על תשעה באב שבו "נחרב הבית בחורבן בית ראשון... חורבן בית שני נחרב בזה היום גם כן, וכמו שאנו חוששין לחורבן בזה ובזה ובוכין ומתאבלין על כך, גם כן צריך לחוש לכל נפשות ישראל שנפלו בחרב וכמה חסידים ואנשי מעשה ודם נקי שנשפך הרבה מאד בין בחורבן בית ראשון ובין בחורבן השני שאין חקר לדם שנשפך בין מחמת הזרים בין מישראל עצמן שנהרגו אלו עם אלו. וצריך האדם להתאבל על זה מאד ולהתחנן לפניו יתברך ילבש בגדי נקם וינקום נקמת תורתו ונקמת עמו ישראל מיד קמינו ורודפינו שרדפו אחרינו בכל דור ודור... ואם כן צריך כל אדם לפנות לבו ודעתו ביום זה מכל שאר הדברים כולם וליתן מחשבתו ושכלו לחשוב כל אלו הדברים וכיוצא באלו שאירעו לאבותינו ולמרר עצמו וגופו עליהם ולהתאבל ולהתאונן ככל הבא מידו, וכל המרבה הרי זה משובח, ונקרא בין מלאכי מרום מאבלי ירושלים, ויזכה לראות בשמחתה ובנחמתה כדכתיב (ישעיה סו, י) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה".

תשעה באב שחל במוצאי שבת / ממאמרי הרב דוד אברהם ספקטור זצ"ל ב"ענג שבת"

1. בשבת חזון לובשים בגדי שבת (משנה ברורה תקנ"א, ו כג"א וחכם צבי וערה"ש שם סע' יא)
2. סעודה שלישית אוכלים כמו בשבת רגילה (שולחן

ערוך תקנ"ג, י) עם אורח חיים (משנה ברורה שם ס"ק כג כבכור שור) ועם זמירות (אגרות משה אור השלח על ח"ד, קיב) ואפשר לאכול יותר מרגיל, כדי להקל על הצום (שמירת שבת כהלכתה כח, עז).

3. יש לסיים הסעודה השלישית לפני השקיעה (משנה ברורה תקנ"ג, ס"ק כד) ורצוי להקדים ב-5 דקות. קסבר: בסעודה שלישית אוכלים כבכל שבת, וכן מזמרים שירי שבת כבכל שבת (עיין מ"ב תקנ"ג, כג). אולם מפסיקים לאכול ולשתות לפני שקיעת החמה. ראוי שלא לשיר שירי שמחה אחר שקיעת החמה, ואין בזה סימן אבלות הואיל וממילא אין רגילים לשיר בכל שעה משעות השבת שירי שמחה.

4. מותר ללמוד תורה כרגיל (משנה ברורה תקנ"ג, י). אין מכינים משבת לתשעה באב, גם לא את ספרי הקינות. 5. בצאת השבת, יאמר כל אחד ואחת בבית: "ברוך המבדיל בין קודש לחול" בלבד, בלי שם ומלכות. וטוב להדליק נר הבדלה בבית ולברך לכל בני הבית: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא מאורי האש" (שנברא במוצאי שבת).

6. ויחלוץ נעלי עור וינעל נעליים בלי עור ויחליף מבגדי שבת לבגדי חול (שש"כ כח, עז והערה קעט כש"ץ ברמ"א תקנ"ג, ב) וילך או יסע לבית הכנסת עם ספרי איכה וקינות.

7. לכן נוהגים להתחיל תפילת ערבית באיחור מה, כדי שהציבור יסיפק בביתו, לאחר צאת השבת, להתכונן, כנ"ל לצום ולקינות.

8. לפני תפילת ערבית מסירים את הפרוכת מארון הקודש (רמ"א תקנ"ג, ב). בתפילת שמונה עשרה במוצאי שבת יאמר "אתה חוננתנו" (רמ"א תקנ"ג, א. משנה ברורה תקנ"ג ס"ק ב). אם לא אמרו אינו חוזר, אלא אומר אחרי התפילה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול'. 9. אין אומרים 'ויהי נועם ומתחילים' ואתה קדוש' (שולחן ערוך תקנ"ג, ב).

10. לפני קריאת איכה ידליק הש"ץ נר בבית-הכנסת ויברך: "ברוך מאורי האש" בשם ומלכות (שולחן ערוך תקנ"ג, א) בעבור כל הקהל.

11. יש בתי כנסת שבשעת קריאת איכה והקינות בלילה מכבים חלק ממנורות החשמל (הרב מרדכי אליהו) ומשאירים רק את התאורה ההכרחית לקריאה (בלי עזר של נרות שעווה).

12. אחרי קריאת המגילה אומרים סדר קינות ומוסיפים את הקינה המיוחדת למוצאי שבת. אחרי הקינות אומרים 'ואתה קדוש' (ואין אומרים 'ויהי נועם'). בעדות המזרח ש"ץ אומר קדיש שלם, ולאשכנזים אומרו בלי 'תתקבל'. ואין אומרים 'ויתן לך'.

13. יש הנוהגים בבתי-כנסת, במוצאי תשעה באב, אחרי תפילת ערבית, שהש"ץ עושה הבדלה ושוברים שם את הצום בשתייה וכיבוד קל (באר היטב תכו, ד). 14. אחר-כך אומרים 'קידוש לבנה', ומסיימים כרגיל במחול ושירת "טובים מאורות".

15. ביום ראשון בערב, כיון שלא הבדילו על הכוס במוצאי שבת בגלל הצום, מבדילים במוצאי תשעה באב. יעשה הבדלה (משנה ברורה תקנ"ג) על כוס יין (או מיץ ענבים) בלבד (בלי בשמים ונר) בלי פסוקים "הנה א-ל ישועתי...".

16. אסור לאכול ולשתות (חוץ ממים) לפני עשיית הבדלה (שולחן ערוך רצט, א) במוצאי תשעה באב. לכן אשה שנמצאת בבית ואין מי שייעשה לה הבדלה, וקשה לה אחרי התענית להמתין עד שישובו מבית-הכנסת, היא תעשה בעצמה הבדלה על כוס יין או מיץ ענבים) וגם תשתה מהכוס (משנה ברורה סימן רצו ס"ק לה) ואז יכולה לשתות ולאכול כרגיל.

17. שולחן ערוך אורח חיים (סימן תקנ"ג, א): "... אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום א', מותר לאכול בשר ויין יום ב', אבל בלילה אסור מפני אבילות של יום (מהרי"י). שאר החומרות... - מותרות במוצאי תשעה באב (רמ"א תקנ"ג, כה"ח שם ס"ק טוב).

התפילות בתשעה באב

בעדות המזרח מכריזים: בערב תשעה באב: "שנה זו -

האם מותר להסתרק בשבת?

במשנה (שבת צד, ב) נאמר: "הנוטל ציפורניו, או תולש שער ראשו ושפמו בכלי - חייב משום גזוז". התוספות במקום מסבירים שמדובר דווקא לשיטת ר' יהודה, הסובר שיש איסור תורה גם במלאכה שאינה צריכה לגופה. שכן במשכן גזזו צמר לשם שימוש בו (לטוויה), ואילו הסרת שיער בראש האדם נעשית לשם סילוקו, לא לשם השימוש בו - ולכן לשיטת ר' שמעון ורוב הראשונים, מדובר באיסור דרבנן בלבד.

לעומת זאת, הריב"ש (הובא בבה"ל סימן ש"מ ד"ה וחיוב) טוען שבמשכן גם גזזו שיער לצורך שימוש בעור (למשל לעורות תחשים), ולכן כל הסרת שיער לצורך מטרה נחשבת מלאכה הצריכה לגופה - וחייבים עליה מהתורה. המגן אברהם למד מכך שאישה ששכחה לקצוץ את ציפורניה לפני טבילת שבת, יכולה לבקש מגויה לקצוץ אותן - משום שהסרת הציפורניים כאן נעשית לא לנוי ולא לשימוש אלא לצורך מצווה, ולכן היא נחשבת מלאכה שאינה צריכה לגופה, ומותרת על ידי גוי לשם מצווה. עוד שנינו במשנה (נזיר מב, א) "נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק". בגמרא מוסבר ש"פספוס" מותר, כי הכוונה בו להפרדת שערות, ואילו "סירוק" - נעשה לצורך הסרת שערות חלשות.

רש"י (שבת נ, ב) כתב שבפספוס יש ספק אם ייתלשו שערות, ואילו בסירוק ודאי ייתלשו. התוספות חלקו עליו והסבירו, לפי הגמרא בנזיר, שההבדל הוא בכוונה, לא בוודאות: המפספס לא מתכוון להסיר שיער, והמסתרק כן מתכוון.

במשנה (ביצה כג, א) נאמר שאסור "לקרד" (=לגרד) בהמה ביום טוב מחשש חבורה. הרא"ש שואל מדוע אין כאן גם איסור של תלישת שיער? והוא מתרץ שמדובר במגדרת עם שיניים רחבות, שלא בהכרח תולשם - ולכן מדובר בספק פסיק רישיה, שמותר. וכך פסק גם השולחן ערוך (תקכ"א).

להלכה, השולחן ערוך (שג, כז) פסק בפירוש שאסור להסתרק בשבת. אך האחרונים הוסיפו, שבמסרק רך - שאין ודאות שיתלשו שערות, וגם אין כוונה לכך - הדבר מותר (משנה ברורה ס"ק פ"ו). כך גם דעת רוב פוסקי זמננו (ילקוט יוסף שם, סעיף ז'; שמירת שבת כהלכתה פרק י"ד). עם זאת, במציאות - רבים לא נזהרו בכך. תגובת הרבנים נחלקה בין מחאה לקבלה. הישועות יעקב מחה על כך בחריפות: "ראיתא אנשים מקילים לסרוק ראשם בשבת, וכמעט נעשה הדבר כהיתר אצלם... אי לעינים שכך רואות, לחלל שבת בידיים. ומהראוי לכל חכם להזהיר על זה אולי ישמעו ויקחו מוסר." גם ה"ביאור הלכה" הוסיף: "ומה שטוענים שהם מוכרחים לתקן שערותיהם כדי שלא יתגנה בפני חבריו... הלא יכול לחוף ולפספס שערותיו בידי ולמה יעבור איסור חמור כזה בידיים? מנגד, האדמו"ר מסוכטשוב, בעל אגלי טל, ביקש ללמד זכות: "ולפי שרבו המתפרצים באיסור זה נתתי את לבי ללמוד מעט זכות עליהם שלא יהיו כולם נכשלים בחיוב שבת החמור".

הוא הביא מספר נימוקים: שערות מדולדלות נחשבות כתלושות ואין בהסרתן איסור תורה. לשיטת התוספות, מדובר במלאכה שאינה צריכה לגופה, והמשנה לשיטת ר' יהודה - שאין הלכה כמותן. אין ודאות (פסיק רישיה) שתתלש שיערה בכל סירוק. סירוק דומה לתלישה ביד, שהיא איסור דרבנן בלבד - כי זו אינה דרך גזיזה רגילה.

מה הדין לגבי נשים הטובלות בערב שבת או חג? שאלה הלכתית זו עולה לעיתים קרובות, בפרט כשלא הספיקו להסתרק לפני שבת או כשקשה לשמור על שיער אסוף זמן רב. תקנת עזרא מחייבת חפיפת שיער לפני טבילה, כדי להסיר קשרים וחציצות. רוב הראשונים (ריטב"א, מאירי) סבורים שדי ב"פספוס" ביד ואין חובה במסרק. אולם השולחן ערוך (יו"ד קצ"א, א) בפסק שיתסרק במסרק, אמנם יש שפירשו שזו המלצה לכתחילה אך לא חיוב מן הדין. הלכה למעשה: אשה הצריכה לטבול ושכחה להסתרק, לדעת שמירת שבת כהלכתה (יד, נא) אפשר להקל בשעת הדחק רק בהסתרקות על ידי גויה. אולם בספר "אבני שהם" כתב שאם אין גויה - אפשר לפספס בידיה.

שנת כך וכך לחורבן הבית השני" - השנה היא: אלף תשע מאות חמישים ושש שנה לחורבן הבית.

בשחרית נוטלים ידים רק עד קשרי האצבעות. אסור לרחוץ הפנים, אבל מעביר אצבעות רטובות על העיניים לנקותם. בברכות השחר יש שאין מברכים 'שעשה לי כל צרכי', אלא מברכים אותה לעת ערב, כשנועלים נעליהם. אף יש שאין מברכים בבוקר 'עוטר ישראל בתפארה', אלא במנחה, כשמניחים תפילין.

אין מתעטפים בטלית ואין מניחים בתפילין (ובעדות המזרח יש נוהגים להתפלל בטלית ובתפילין וחולצים אותן לפני הקינות). בעדות המזרח יש אומרים שירת האזינו במקום שירת הים, גם היחיד אומר 'ענגנו' ב'שומע תפילה' ויש אומרים גם 'נחם', ויש שרק ש"ץ אומר, אבל לאשכנזים אין היחיד אומר 'ענגנו' ואין אומרים 'נחם'. בחזרת התפילה קובע ש"ץ 'ענגנו' ברכה לעצמה בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. בקהילות אשכנזי הכהנים אינם עולים לדוכן. אין אומרים 'אבינו מלכנו' ואין אומרים תחנון.

אחרי חזרת התפילה אומרים חצי קדיש. בעדות המזרח אומרים את הקינות ואחר כך קוראים בתורה וגומרים התפילה כסדרה. האשכנזים קוראים בתורה ואחר כך אומרים קינות ומסיימים סדר התפילה. קריאת התורה שחרית: שלשה קרואים בפרשת ואתחנן: "כי תוליד בנים". שלישי מפטיר בירמיהו ח, א: "אסוף אסיפם" ברכות ההפטרות מסיים ב"מגן דוד. נוהגים לקרוא ההפטרות במנגינת "איכה".

אם יש ברית מילה מלין אחר הקינות. ונותנים הכוס לשותל לקטן.

אין אומרים 'למנצח'. ב"ובא לציון' מדלגים האשכנזים על הפסוק 'ואני זאת בריתי', ואילו הספרדים מתחילים 'ואתה קדוש'. לספרדים אומר ש"ץ קדיש שלם, ולאשכנזים אומר בלי 'תתקבל'. האשכנזים אין אומרים שיר של יום ואין כאלקינו בשחרית. בעדות המזרח ובנוסף אשכנזי קוראים מגילת איכה בלי ברכה (גם הקוראים מתוך מגילה כשרה).

תפילת מנחה
לתפילת מנחה מתעטפים בטלית ומניחים תפילין. אין קוראים בהם פרשיות של שמע, שהרי זה כקורא בתורה (משנה ברורה).

קריאת התורה במנחה: "ויחל". האשכנזים מפטירים כבכל תענית ציבור: בישעיהו 'דרשו', ואילו הספרדים מפטירים 'שובה' (בסוף הושע) ו'מי א-ל כמוך' (בסוף מיכה). בשמונה-עשרה אומרים 'נחם' ב'בונה ירושלים' ואף היחיד אומר 'ענגנו' בשומע תפילה, וש"ץ קובעה ברכה לעצמה בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. שכח לומר 'ענגנו' ואמר לפני 'יהיו לרצון'. שכח לומר 'נחם' ואמר לפני 'ותחזינה' או לפני 'ועל כולם' או לפני 'אלקי, נצורי'. ואם לא אמרם כלל, אינו חוזר. הכהנים נושאים כפיים. אין אומרים 'אבינו מלכנו' ולא תחנון. האשכנזים משלימים שיר של יום ואין כאלוקינו, שלא אמרום בשחרית.

שבת נחמו פרשת ואתחנן ט"ו באב
ההפטרות: "נחמו נחמו עמי" (ישעיהו מ, א). אין אומרים אב הרחמים והזכרת נשמות. במנחה: אין אומרים "צדקתך".

במנחה פרקי אבות: פרק ג'
הטעמים לחמשה עשר באב.

"אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים." (גמרא תענית כו, ב). 1. "אמר רבי יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה". 2. "אמר רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל". 3. "רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר". 4. "עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל". 5. "רב מתנה אמר: יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה". 6. "רבה ורב יוסף דאמרו תרויהו: יום שפסקו מלכות עמים למערכה. אמר רב מנשיא: "וקרו ליה (לט"ו באב): יום תבר מגל".